

Buggeluossa –

Áitagiid duostumis vejolašvuodaiguin ávkkástallamii

Raporta / Terioe Oy

uDigi – Ohcejoga digitála eallinfápmu -projeakta 1.3.2022–30.10.2023

LAPIN LIITTO

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

BUGGELUOSSA - ÁITAGIID DUOSTUMIS VEJOLAŠVUOĐAIGUIN ÁVKKÁSTALLAMII

Dán raporttas buktuojuvvojit ovdan buggelussii (ruoššalussii) ja dasa vuodđuduvvi buvttahábmema iešguđege molssaeavttuid vejolašvuodát, oassin Ohcejoga gieldda guovloekonomalaš dili ealáskahttima. Čielggadusas váldojuvvo bealli buggeluosa bivdimii, bivddu kultuvrralaš sihke kulturčanoalaš ealáhusa seailuheami vejolašvuodaide sihke iešguđetlágan buvttahábmenevejolašvuodaide gažaldatvuloš guollešlájja oasil. Raportii lea čoggojuvvon diehtu maid iešguđetlágan almmolaš ruhtadanreaidduid vejolašvuodain oassin sierra ávkkástallanvugiid ruhtadeami.

Čielggadusa duogášdieđut	1
Guolástahttivuohta	2
Deanu guolledoalloguovlu ja buggeluossa	4
Guollebivdu Deanus ja eará diehtogáldut	6
Muhtun vásáhusat buggeluosa bivdimis ja gávppálaš ávkkástallamis	6
Jos ii dahkko mihkkige ...	9
Vahátlaš váikkuhusaid minimeren Deanu ekosystemii	9
Evttohus doaibmabidjomállen guollebázahusaid eretčorgema várás johkagáttis ja dan vejolaš ruhtadeapmi	9
Buggeluossa dahjege ruoššaluossa borramušgálvun ja borramuštallearkkas	12
Borramuštallearkkas – Priváhta bearrašiid dálloalut ja guovddášgievkan	12
Ruoššaluossa & borramušgálvobuvttadeapmi	14
Buvttandoaibmasajit leat eaktu borramušgálvobuvttadeapmái	15
Guliid gieđahallan ja guollebuktagiid joatkagieđahallandoaibmasajiid ruhtadeapmi	17
Musgo gávppálaš guollebivdi?	18
Buggeluossa, gubbeluossa, ruoššaluossa... guollebivdoturisma ealáskahttin	19
Deanuleagis	19
Guollebivdu turisttaid geasuheaddjín	19
Turismaguollebivdu	20
Guollebivdoturisma	21
Doarjagat turismabálvalusaid ovddideapmái	24
Čoahkkáigeassu ja jurddabohtosat	27

Čielggadusa duogášdieđut

Nu mo manjmuš jahkelogi áigge leat fuomášán, de dálkkádatnuppástus buktá mielddis konkrehtalaš nuppástusaid sierra guovlluid ekosystemaide. Seammás dat rievddada sierra šlájaid ja dán dáhpáhusas guollešlájaid eallinbirrasiid. Maiddái guolit nu mo buot eallit válljejit eallinbirrasa lagamustá dan vuodul mo biebmu lea gávdnomis, nu lea dahkan maid olmmoš. Buggeluossa (*Oncorhynchus gorboscha*) lea leavvan ártalaš čáhceguovlluide dan manjá, go dan 1950–1970 -loguin sirde olbmo biebmun dalá Sovjetlihtu davveoasi jogaide. Buggeluosaid leat bivdán Deanu čázadagas jahkásaččat 1970-logu rájes ja dat lea boahmán oassin Deatnoleagi ekosystema. “Soahti” šlája leavvama vuostá lea energii ja resurssaid duvhlideapmi. Dan sadjái, ahte šlája geahččalit duššadit luonddus, galgá dan *árvopotentialain* oahppat ávkkástallat. Buggeluosain ávkkástallan iešguđetláhkai sáhtá doaibmat guovloekonomiija ealáskahttin Ohcejoga gielda guovllus. Nana figgamuš guovllus ja dan fitnodatdoalliid gaskavuodas orru ovdadiđostallamiid vuodul leamen posiitivvalaš. Doaimmaid álgaheapmi vuordá dušše eanan- ja vuovdedoalloministeriija virgehálldašeaddjiorganisašuvnna sihke politihkkáriid doaimmaid, vai bivdduin sihke earáin ávkkástallan šattašii vejolažžan rádjejohkaleagis. Buggeluosain galgá ávkkástallagoahhtit ja dasa laktáseaddji projeavtta álggahit jođánamos lági mielde, millosit vel jagi 2023 áigge.

Raporttas geavahuvvojit buggeluosas iešguđetlágan namat ja namahusat, maiguin geahččaluvvo kompensaret dan virggálaš “buggeluossa” nama, nammii ovttahtton vehá negatiivvalaš miellagova divvuma várás. Raporttas geavahuvvon namat ja nammaevttohusat *Oncorhynchus gorboscha* - buggeluossašládji leat: ruoššaluossa, gubbeluossa ja Deanu Pink. Šládji livččii boahttevaš jagiid áigge buorre ohcat ja mearridit nama, man guovllus sáhtá geavahit ja mii livččii posiitivvalut go “buggeluossa”. Dat dorjjošii bivdoturisma vejolaš ovddideami.

Guolástahttivuohta

Buggeluosain, gubbeluosain, ruoššaluosain, Deanu pinkiin ávkkástallan guovloekonomiijas gáibida gažaldatvuloš guollešlája guolástahttivuođa. Guolástahttivuohta lea sorjavaš mángga sierra áššis, main dehálemosat leat guollemáddodaga sturrodat ja eallinvuoibmi, bivdui heivvolaš guovllut sihke dálkedilit. Loahpa loahpas bivdu vuodđuduvvá politihkalaš mearrádusdahkamiin olahuvvon soahpamuššii das, gii oažžu, mo ja man ollu bivdit gažaldatvuloš šlája. Oppalohká go guorahallá, de buggeluosa bivdu galgá leat plánejuvvon ja ollašuttton suvdilit, vuhtii váldimiin dan vejolašvuođa, ahte gažaldatvuloš guollešládja ásaiduvvá guvlui ja sihkkojuvvo eret guovllu vierisšlájaid listtus.

Buggeluossa lea viiddidan revieras Jieknameara guovllus juo measta buot merrii luoiti jogaide. Lea fuomášuvvon, ahte revierra viiddideami lassin buggeluosa mearri lea lassánan Detnui

goargnu oktagasaid oasil jagi 2017 dásis. Luondduriggodatguovddáša (LUKE) bajásdoallan Deanu goargnuguliid čuovvumis ii leat vel raportta čállináigodaga rádjai bastojuvvon meroštallat dárkilit geassit 2023 johkii gorgnon buggeluosaid meari, muhto árvvu mielde dat lei badjel 140 duháha oktagasa. Buggeluossamáddodaga ovdáneami boahttevaš jagiin lea goit veadjemeahttun einnostit.

Lea buorre ávkkástallat buggeluosain oassin guovloekonomiija ealáskahttima, muhto dan bivdimis galgá váldit vuhtii riskka oažžut sálaš Jiekŋameara/Deanu luosa, mii lea ain áitatvuloš iige gierdda bivddu. Riskka minimerema várás bivddu lasiheapmái laktáseaddji projeavtta áigge galgá čielggadit ja kártet eandalit buggeluosa mielamiel guovlluid sihke dan bivdui heivvolaš metodaidd. Dáid áššiid dovdamii guoski diehtu lea čoggojuvvon juo muhtun veardde geassit 2023 guollebivdogaheččalanprojeavttain, mii čađahuvvui EJB-guovddáša spiehkastatlobiin. Dáinna báikkálaš guollebivdiid čoaggin dieđuin galgá ávkkástallat oassin bivddu muddema ja ordnema plánema.

Bivddu ordnemis Deanu váldooalis galgá buggeluosa lassin váldit vuhtii maid eará guollešlájaid (nugo soavvil, čuovža, guvža) sierraiešvuodaid sihke daidda heivvolaš biergasiid ja vuokkaid, sihke šlájaid mielamiel guovlluid. Bivddu ordnemis lea buorre doallat mielas ovddabealde máinnašuvvon šlájaid buoremus bivdoáiggiid. Go váldá bivdoáiggiid vuhtii, de sáhtta ovddalgihtii eastadit riskka, ahte Jiekŋameara luossa šaddá vahágis sálaš. Eandalit Detnui goargnu, dan iežas luossamáddodaga, 1 mearrajagi oktagasaid dahjege dittiid goargnunláhttema sáhtta buohtastahttit buggeluosa goargnunláhttemii. Livččii buorre lanseret mánggabealat ja kánske juoba sierra guđege šládji guoski lohpebuktagiid Deanu guollebivddu ordnema várás sihke mánggabealat stággobivddu vejolažžan dahkama várás. Guollebivddu ordnema ovddideamis lea buorre ovdánit stággobivddu eavttuiguin, vai Jiekŋameara lussii čuohcci riskka lea vejolaš ovddalgihtii eastadit sihke vejolaččat gitta fáhtejuvvon guliid máhcahit čázadahkii eallinfámolažžan.

Gáldu: Jaakko Erkinaro, LUKE

Dálá guolástannjuolggadusas meroštallon bierggasráddjehusa lea buorre dárkkálmahttit nu, ahte dat heive buorebut buggeluosa bivdimii. Dálá ráddjehusain meroštallon biergasiin duorgguide laktáseaddji ávžžehusa ii leat vealtameahttun rievdadit. Buorre lea goit addit lobi bivdit dolgevuokkaid lassin maid šlivgunstákkuin, mii addá vejolašvuoda buvttadit turismaguollebivdobálvalusaid. Dolge- ja eará vuokkaid oasil galggašii daid deattu dahje maksimála deattu muddet nu, ahte daid vuodjančikŋodat fáhte ain buorebut botni mielde vuoddji buggeluosa. Bierrgas- ja guovloráddjehusaid lassin bivddu ordnema ja lohpebuktagiid álkut olahttivuoda oktavuodas lea mearkkašahtti giddet fuopmášumi guollebivdiid ovddasvástádusa deattuheapmái sihke bivddu oppalaš ordnemii guoski dieđiheami lasiheapmái.

Deanuleagi ealáhuseallima ealáskahtti ja guollemáddodagaid suvdilis geavaheami doarju vuoggaguolástannjuolggadus sáhtášii kánske leat čuovvovaš lágan ja málle 3 + 2 jagi, dan mielde makkár Jiekŋameara luossamáddodaga eallinvuoibmi lea. (Vuolbealde govdivuvvon guolástannjuolggadus lea dušše ovdamearka ja listu jurdagiin guolástannjuolggadusa čielggasmahttima várás, iige dan sáhte buohtastahttit ollašuhttinvuloš guollebivdui.)

1. Guolásteapmi Deanu váldooalis, dasa luoiti jogain sihke sierra merkejuvvon oalgejogain gáibida álo fámus orru Deanu guolledikšunmávssu (FIN+NOR) sihke čázádatguovdasaš vuoggaguolástanlobi.
2. Fámus orru guolástanlobiid lassin guollebivdis galgá leat čájehit duodaštus bivdobiergasiid desinfieremis, luossaparasihta (Gyrodactylus salaris) leavvama eastadeami dihte.
3. Jieknameara luossa - Deanu luossa lea oalát ráfáidahtton Deanu čázádagas.
4. Lobálaš sálašguolit leat: soavvil, čuovža, guvžá ja buggeluossa (Oncorhynchus gorbusha). Sálašguolit galget deavdit sálašmihtuid, mat leat sierra meroštallon guhtege šládji. Gitta fáhtejuvvon buggeluosa ii oaččo máhcahit čázádahkii eallin iige jápmán.
5. Guolásteapmi lea lobálaš ovttain stákkuin ja vuokkain per guollebivdi/lohpehálddašeaddji.
6. Fitnodagat, mat fáallet guollebivdooahpisteami, sihke seammás oassálastet guollebivddu bearráigehečču, sáhttet fámus orru fitnodatlobi (ođđa lohpebuvtta) mielde doalvut hávil 1(ofelaš)+5 áššehasa guolástit Deanu váldooallái.
7. Guolásteapmi lea lobálaš dolgevuoggastákkuin, mii lea eanemustá 8-luohká ja 13' guhkkosaš ovttahje guovtti gieđa stággu ja mas lea govdu dolgevuoggaduorggu lassin eanemustá 15' guhkkosaš vuojus geahči, dahje šlivgunstákkuin, mii lea eanemustá 10' guhkkosaš.
8. Guolástettiin lea lobálaš geavahit hávil ovttahje dolgevuokka dahje vuokka, man mássá lea eanemustá 20 gramma. Dolgevuokkas ja/dahje vuokkas oažžu leat eanemustá okta golmmasuorat áŋkor. Ovttasuorat áŋkora "njálmmi" govdotat oažžu leat eanemustá 11 mm ja guovtte- ja golmmasuorat áŋkora njálmmi govdotat eanemustá 8 mm. Lea buorre geavahit vuokkain áŋkoriid almmá ávnnaldaga. Sierranas lassedeatuid geavaheapmi lea ollásit gildojuvvon.
9. Guolásteapmi stákkuin ja vuokkain lea lobálaš gáttis dahje fatnasis nu, ahte ii dagat hehttehusa eará guollebivdui.
10. Guolásteapmi lea lobálaš oppa Deanu čázádaga guovllus, earet sierra merkejuvvon ráfáiduhttinguovlluid, áigodagas 1.6.–31.8. ja lassin sierra guvžžá bivdui meroštallon guovlluin áigodagas 1.9.–15.9.

Deanu guolledoalloguovlu ja buggeluossa

Deanu guolledoalloguovlu čohkiida gávccii osolašgottis ja dan doaibmaguvlui gullá oppa Suoma beale oassi Deanu čázádaga. Osolašgottit čohkiidit priváhta čáhceguovlluid eaiggádiin. Deanu čáhceguovlu lea ollislaččat rádjejohkaguovlu, masa heivehuvvo rádjejohkasoahpamuš. Suoma ja Norgga stáhtaid gaskasaš rádjejohkasoahpamušain meroštallojit guollebivdu Deanu čázádagas ja dan njuolggadusat. Soahpamuš vuolláičállojuvvo stáhtaid lassin Sámedikki sihke guolledoalloguovllu doaimmas. Dál goittot sihke Sámediggi ja guolledoalloguovlu leat eretcealkán iežaset soahpamušas ja dasa laktáseaddji ráđđádallamiin, dasgo eai dovdda ahte sin jietna gullošii. Rádjehohkaráđđádallamat sihke soahpamuš ožžot kritihka maiddá danin, go Norgga ráđđádalli virgeolbmot leat láchkaáššedovdit, geat leat ožžon merihtaid, ja Suoma vástideaddji doaibmaolbmot fas dutkit dahje áššedovdit biologijja suorggis. Ráđđádallandilis lea guolledoalloguovllu dáfus nappo buoridanvárri, jos hálida fuolahit guollemáddodagaid lassin maiddá báikkálaš servoša ja dasa gullevaš olbmuid vuoigatvuođain.

Luossabivddu mearrádusdahkama oktavuodas lea juo guhká dagahan vehá moivvi dat, ahte dieđalaš dutkamušain, mat geavahuvvojit mearrádusdahkama doarjjan, ii leat váldon vuhtii Deanu luosa goargnjunláhtten oppalašvuohtan. Mearrabivdoráddjehusaid olggobeallái báhcet Norgga davverittu vuonat, main Deanu luossa muhtun muddui johtá. Bivdui vuonaid suojis eai nappo heivehuvvo bivdodihet mearit dahje eará ráddjehusat. Ovdamearkka dihte daid luosain, mat bivdojuvvojit Romssa guovllu čáziin, oassi lea genehtalaš čuovvuma mielde Deanus gođđi luosat. Meara alde dáhpáhuvvi seahkalas máddodagaid bivddu muddema livččii nappo buorre dárkkistit Deanu luosa ealáskahttima dihte.

Buggeluosain ávkkástallamii oassin guovloekonomijja ovdáneami guolledoalloguovllus lea positiivlaš oaidnu ja atná dan vejolašvuohtan. Bivdui guoski plánemis livččii hui dehálaš ávkkástallat guolledoalloguovllu diehtodáidduin joga birra sihke guliid goargnjun-/johtingeainnuid birra. Diehtodáidduin ávkkástallamiin lea vejolaš váikkuhit buggeluosa bivddu oktavuodas Atlántta luosa ealáskeami dorvvasteapmái. Guolledoalloguovllu diehtodáiddu lassin veahkadaga nuorat buolvva galggašii čatnasahttit oassin buggeluosa bivddu, atniamiin ávkin joga dovdamuša ja dáiddu johtit joga alde. Nuorat olbmui leat buoret vejolašvuođat vuogáiduvvat ođđalágan guollebivdoturmii ja dan gáibidan bálvalusbuvttadeapmái, go sis lea buoret giellamáhttu go ovddit buolvvain. Lassin nuorain leat jáhkkinis buoret vejolašvuođat bargat fysalaš barggu, jos buggeluosa gávppálaš bivdu lea vejolaš ja dasa huksejuvvojit vejolašvuođat. Dehálamos áššin nuorat olbmuid čatnasahttimis lea sin, jáhkkinis buoret, návccat bargat ovttas, almmá noađi haga vássán jagiid sogaid gaskasaš giččuin. Guolledoalloguovlu guottiha “Teno Guide” -lágan skuvlema ordnema guovllus. (Teno Guide -skuvlejupmi lea Ohcejoga gielda raporttas sierranas ámmátlaš skuvlema ovddidanbarggu “bargonamma”.)

Guolledoalloguovllu doaibmaguovllus livččii vejolaš bivdit buggeluosa maiddá buođuin, mii lea kulturárbbi dáfus dehálaš bivdovuohki. Deanuleagi sámeservoša árbevirolaš vuogi bivdit luosa buođuin lea ain vejolaš seailuhit. Čehppodat buođđobivdui sirdása buolvvas nubbái. Guhtege bivdobáikki luossabuođu lea earálágan ja danin dan seailuheapmi lea vejolaš dušše geavattlaš vásáhusa bokte. Doaibmi luossabuođu huksen gáibida dan, ahte buođu ceggejuvvo riehta ja

rivttes báikái nu ahte dat čuovvu joga morfologalaš hámiid. Dát diehtu ja dáidu gávdno ain guolledoalloguovllu ahkeolbmui. Guolledoalloguovllu bivdobáikkiid joavkkus leat dakkár báikkat, main livččii vejolaš piloteret buggeluosa bivddu buođuin. Diehtodáiddu rájálaš fitnašuvvama geažil dasa laktáseaddji vejolaš piloterema galggašii ordnet projeaktan ja ollašuhttit nu jođánit go vejolaš. Buođdobivdu, mii ovddasta ja ovdanbuktá sápmelaš ja erenomážit johkasápmelaš kultuvrra, sáhtášii doaibmat guovllus maid turismaguollebivdobuvttan álbmotdáhpusaid hámis.

Borramušgálvobuvttadeapmái laktáseaddji bivdu lea nappo guolledoalloguovllu oasil buorre ášši ja juoba sávahahtti, go dat beare dáhpuhuvvá lagaš oktasašbarggus guolledoalloguovllu osolaččai. Guolledoalloguovllu dieđus eai leat guoli joatka- ja eará gieđahallamii heivvolaš doaibmasajit Ohcejoga guovllus. Gieđahallan- ja joatkkagieđahallandoaibmasajit eai guovllus leat eanaš dan geažil, go guovllu čázadagaide earet váldoallái lea hástaleaddji beassat ja ná gávppálaš guollebivdu ii leat guovllus ovdánan. Guollebivdu bivdosiiguin lea árbevirolaččat oassi guovllu dálloaluid iešbirgenlági, mii lea buorre dásis muhtun muddui boazodoalu váikkuhusa geažil. Guolledoalloguovlu doarju gávppálaš ja borramušgálvobuvttadeapmái laktáseaddji bivddu, mii ollašuhtto ossodatgoddemálie mielde. Gávppálaš guollebivddu ovdduidgohcima ja doarjjadoaimmaid buvttadeaddji “KalaLeaderii” dahje Leader pohjoisin-Lappi guolledoalloguovllus ii leat miige oktavuodaid.

Guollebivdu Deanus ja eará diehtogáldut

Deanu guollebivdu meroštallo guolástannjuolggadusas. Guolástannjuolggadus vuodđuduvvá guollebivdosoahpamuššii, mii šaddá rádjehokkaráđđádallamiid boadusin. Dát ráđđádallamat čadahuvvojit jahkásaččat ovtta Norggain. Ráđđádallamiin Suoma ovddastit Eana- ja vuovdedoalloministeriija nammadan ovddasteaddjit. Deanu guollebivddu muddemis ja bearráigeahčus vástida Suoma bealde EJB-guovddáš. Dan neahttasiidduin gávdno áiggedásat diehtu guollebivddu muddemis.

Guollebivddu birra Deanus: <https://www.ely-keskus.fi/kalastus-tenojoella>

Goargnuma čuovvun: <https://www.luke.fi/fi/seurannat/tenojoen-lohiseurannat/tenon-lohikannat-eivat-ole-elpyneet>

Buggeluosa birra: <https://www.luke.fi/fi/blogit/kyttralohi-on-nyt-kaikkien-huulilla>

Norgalaččaid buggeluossabuođđu: <https://yle.fi/a/74-20045450>

Deanu guolledoalloguovlu: <https://www.tenonkalatalousalue.fi/>

Suomen Kalakirjasto vurke ja bajásdoallá guollebivdogirjjálašvuoda suomelaš ja riikkaidgaskasaš diehtočállosiid. Buggelussii laktáseaddji materiála lea girjerájus juo mealgat ja daid elektrihkalaš gáldut gávdnajit dárpe: <https://www.suomenkalakirjasto.fi/kyttralohi/>

Oppalaš diehtu buggeluosas dahjege pink salmonis riikkaidgaskasaš gálduin:

Alaska oassestáhta meahccebivdo- ja guollebivdoossodaga siiddut

<https://www.adfg.alaska.gov/index.cfm?adfg=pinksalmon.main>

Buggeluossa Davvi Jaskesábi goargnunguolli komišuvvna siidduin

<https://www.npafc.org/species/>

Ovdamearka čuovvuma jahkeraporttas Kenai jogas

http://www.adfg.alaska.gov/sf/FishingReports/index.cfm?ADFG=R2.endOfYear&Area_Key=19

Proxy fishing dahjege ekonomijaveahkki guollebivdu Alaskas

<http://www.adfg.alaska.gov/index.cfm?adfg=SportProxyFishing.main>

Muhtun vásáhusat buggeluosa bivdimis ja gávppálaš ávkkástallamis

Aurora Holidays - Tiina Salonen

“Mu measta vehá suhttada dat, go mii eat lean gozuid alde ášši ektui dalán álgobaji áigge. Osttiimet buot guoli, man oaččuimet. Fálaimet “Puukkeli” (min geavahan namma buggeluosas) min restoránja áššehasaide, geat gal liikojedje. “Puukkeli” ehtalašvuolta vástida bures min fitnodaga árvomáilmmi ja oačču giitosa maid áššehasain. Mii áigut dás ovddosge ávkkástallat dainna oassin min restoránja fáldadaga, sihke mielas fállat dan bivdima maidái aktivitehtan áššehasaide”.

Guollebivdi Juuso Lukkari

“Searvvaimet guollebivdin, go EJB-guovddáš miedihii buggeluosa spiehkastatlobi badjái 2023. Ulbmilin lei oahpahallat buggeluosa bivdima ja ealáhusaid vejolašvuodaid buggeluossabivddus. Vuvddiimet maid oasi sállas báikkálaš restoránjaide, mat válde guoli iluin vuostá. Ruovttus mii leat borran guoli mángga sierra hámis: varassáltejuvvon (graavi), sálteguollin sihke suovastuvvon ja steikejuvvon guollin. Ovdal juovllaid lea oaivil vel geahččalit galbmasuovasteami. Burkeguollin eat leat buggeluosa smáhken dahje oppa ráhkadange. Ruovttudárbobivdu lassin eallináibbi livččii vejolaš oažžut ovdamearka dihte vuovdimiin báikkálaš restoránjaide ja buorre muddui buvttan ráhkaduvvon borramušgálvun. Buggeluosa ámmátlaš bivdu buvttášii eallináibbi báikkálaš olbmuid ja guollebivdiide.

Bivddiimet buggeluosa eanaš árbevirolaš vugiin firpmiin sihke árbevirolaččat golgademiiin. Bivdu lihkostuvai viehka bures, muhto almmá árbedieđu das ii livččii bohtán mihkkige. Bivdu gáibida ain oahpahallama, dasgo buggeluossa láhtte bivdosiid ektui earáláhkai go Deanuluossa. Aivve danin, go guolli láhtte earáláhkai, galggašii báikkálaš guollebivdiin leat vejolašvuolta ovddidit bivdovugiid ja bivdosiid, mat heivešedje buorebut buggeluosa bivdimii. Ovdamearka dihte árbevirolaš luossabuoduid ja golgadanfirpmiid sáhtášii geavahit buggeluosa bivdimii, go daid rievdadivččii buorebut dasa heivvolažžan. Dáid doaimmaiguin ovddiduvvošii báikkálaš guollebivdo- ja sámekultuvrraid eallinvuoibmi ja seailun Deanuleagis.

Buoremus ja viidásamos guovloekonomalaš ávki fitnašuvvá buggeluosa oasil sihkkarit turismmas. Guliid bivdin heive buot ahkásaččaide, iige sállas fitnašuvvan leat álo gitta

guollebivdovásáhusa mearis. Guollebivdoturismii ja turismaguollebivdui buvttahábmema eaktun lea guollebivdolobiid ja guolástannjuolggadusa čielggasmahttin Deanus. Galgá leat lohpi bivdit dakkár vuokkaiguin ja bivdosiiguin, mat heivejit buggelussii. Bivdin šlivgunstákkuin galggašii nappo leat vejolaš turistii dihto eavttuiguin ja nu maiddái deattui(gui)n rustejuvvon dolgevuokkaiguin bivdin, dasgo buggeluossa johtá botni mielde iige dohppe čáhcegierragis johtti vuokkaide nu mo Deanuluossa. Lohpebuktagiid sihke bivdoáiggiid ja -guovlluid galgá guorahallat ođđasit ja dahkat mánggabealagin boahhtevaš bajiid várás. Ná dahkkojuvvot vejolažžan mánggabealat guollebivdobálvalusaid fálaldagat sihke sierra šlájaid, nugo guvžžá, bivdin. Maiddái eará šlájaid nugo soavvila ja čuovžža bivddu ruovttudárbbuid ja turisma várás berre ovddidit guolástannjuolggadusa ođasmahttimiin. Njuolggadusaid čielggasmahttimiin ja dainna lágiin bálvalusbuvttadeami vejolažžan dahkamiin ovddiduvvo maid maŋosmannan Deanuluosa ealáskeapmi.

Mii leat beroštuvvan leat dás ovddosge mielde ovddidandoaimmain, mat laktásit mánggabealat buggeluosain ávkkástallamii."

Esa Karpoff - Deanu buođdobivdui oassálastán suomelaš turismafitnodatdoalli

"Ledjen mielde bivdimin eret buggeluosa geassit 2023 Deanu šalddi buođuin. Motiivan oassálastimii lei vierisšlája bivdin eret ja hedjonan guollebivdoturisma dagahan ekonomijavuolláibáhčaga gokčan. Buođđoprojeavtta massiivvalašvuohta oppalohkái lei stuorát go maid ledjen ovddalgihtii jurddašan.

Proseassas guolit stivrejuvvojedje buođuin hehkki, mas jođihuvvojedje linnjáide. Bargolahta alde doaimmai buvttadanlinnjá, mas buggeluosat goddojuvvojedje elrávnnjiin, luitujuvvojedje varat ja jođihuvvojedje jiekŋabihtáid sisa. Atlánttaluosat ožžo joatkit goargnuma. Sálaš vižžojuvvui tráileriin guollefabrihkki, gos dat loahpas gárttai borramušgálvobuvttadeami vuodđoávnnašin. Eretbivdinoperašuvnna ulbmilat eai ollašuvvan, dasgo bivddus dahjege buođđu ii doaibman nu mo lei plánejuvvon. Gitta fáhtejuvvon guliid mearri bázi áibba menddo uhccin (s.7000 st). Jáhkáŋge, ahte dan eai daga 2025 seamma hámis go geassit 2023.

Turismasuorggis duoinna ođđa luondduriggodagain, mii lea dál fállun, beasašii ávkkástallat čielgasit stuorát oassi johkaleagi veahkadagas, nu Suoma go Norgga bealdege. Dieđusge dat gáibida, ahte bivdui laktáseaddji ráđđádallamiin besset ovttá oaivilii das, ahte goabbáge stáhta galgá beassat ávkkástallat guliin.

Oainnán ahte buggeluosa lea veadjemeahttun caggat Deanus. Dan vuodul lea buorre huksegoahtit realisttalaš strategijaid nu luonddu go olbmuidge buorrin. "

Jos ii dahkko mihkkige...

Vahátlaš váikkuhusaid minimeren Deanu ekosystemii

Balddihahtti vejolašvuohta: jos buggeluosa iešguðetlágan bivdu ii dahkko vejolažžan iige dainna ávkkástallo, sáhttet johkaleagi birrasa biebmoávnasárvvut badjánit ja dagahit mearkkašahtti nuppástusa ekosystemas. Dákkár nuppástusat sáhttet leat ovdamearkka dihte sierralágan parasihtaid, ealliid guoddin dávddaid sihke boraspiriid lassáneapmi. Lassin čáhcái ja čáhcerádjái gárti lassebiebmoávdnasat sáhttet dagahit liigešaddama Deanus sihke heajudit čázi kvalitehta ja ná ovddidit maid joga guollemáddodaga riev dama.

Buggeluossa lea biebmoárvvuidis beales hui buorre guolli, nu ahte johkagáddái ja lagašbirrasii vejolaččat báhcci biebmoávdnasiid mearri buvttášii mielddis mearkkašahtti nuppástusa guovllu biebmoávnasdoaluide. Biebmoávnasdoaluid lassáneapmi buorida šattuid ja daid bokte mikrobaid sihke divrriid eallindiliid. Divrriid meari lassáneapmi fas nanosmahtta loddešlájaid sihke mikrobaid borri guollešlájaid populašuvnnaid. Dán ovdánumi mielde guovlu geasuha eanet boraguliid ja boraspiriid ja loahpas daid mearri guovllus lassána.

Iešguðetlágan bivdovuogit sihke guoli oppalaš ávkkástallan attášedje vejolašvuođa kontrolleret lundui gárti/báhcci biebmoávdnasiid meari. Seammas sáhtta ovddalgihtii eastadit ja muddet biebmoávdnasiid mielddisteaset buktin ekosystema nuppástusa sihke ovdamearkka dihte ee. báikkálaččat mearkkašahtti luondduealáhusa dahjege boazodoalu hehttehusaid, nugo omd. boraspirevahágiid. Vejolaš lea maid dat, ahte buggeluosa mánggabealat ávkinatnimiin eastaduvvojit ođđa dávddat ja epidemijat, mat levvet eandalit lottiid bokte.

Dáid áššiid vuhtiiváldin lea vásttolašvuođadahku Ohcejoga gielddas sihke Suoma stáhtas. Doaimmain lihkostuvvan gáibida jotkkolaš dutkan- ja čuovvundoaimmaid.

Evttohus doaibmabidjomállen guollebázahusaid eretčorgema várás johkagáttis ja dan vejolaš ruhtadeapmi

Vuosttas doaibmabidjun vejolaš vahátlaš váikkuhusaid minimerema várás galgá buggeluosa guolásteami dahkat vejolažžan ja nu álkin go vejolaš. Dát dáhpáhuva nu, ahte bivddu dahket lobálažžan rádjejohkasoahpamuša ja čáhceguovllu guolástannjuolggadusa olis sihke mánggabealat lohpebuktagiid fitnašuvvama álkidahttimiin.

Johkagáttiide lunddolaččat jápmán ja dohko báhcán guliid galgá čoaggit eret ja doaimmahit komposterema várás joga Norgga beallái ovtas vejolaš mássábivdosállašiiguin dahje komposteret báikkálaččat. Báikkálaš komposteremis lea buorre váldit vuhtii jagiáiggiid molsašuddama váikkuhusa komposterenrusttegiid doaibmamii nu, ahte daidda biddjojit elrávnnjiin doaibmi liggerusttegat, vai komposterenproseassa joatkašuvvá miehtá dálve. Viiddis ja stuorát luohká komposteremiin sáhtášii figgat biogása smávvalágan buvttadeapmái

sihke dan báikkálaš ávkkástallamii energijagáldun. Jáhkkinis lea goit, ahte guliid oktiirehkenaston mássá ii leat doarvái stuoris, vai biogása joatkkagieđahallan ng. satellihtalágádus-málliin livččii vejolaš, dasgo vuođđoávdnasa mearri báhcá menddo uhccin. Veardádallama vuođđun sáhtá atnit Kaustisa (Kaustinen) guovlogotti háhkan čielggadusa eanandáluid biogása joatkkagieđahallanvejolašvuodain. Deanu dáhpusas doarvái stuorra meari buvttadeapmi dušše buggeluosaiguin oaivvildivččii buot johkii gorgnon guliid gitta fáhtema sihke daiguin ávkkástallama proseassa vuođđoávnasin. Go dan ovttahtá eará vuođđoávnasgálduide, de dili sáhtá rievdat ja dan galgá guorahallat sierra.

Kaustisen sutukunnan selvitys https://kaustisenseutu.fi/site/assets/files/9076/biletti-toimintamalliskenaariot_20230712_lyhennetty.pdf

Jápmán guliid čorgen eret gáttis lea goit guottihahtti doaibma, ii dušše biebmávnasbázuid geahpedeami dihte, muhto maidái dain šaddi hádjahethtehusaid geahpedeami dihte. Čoaggin gáibida olbmo giehtafámuid sihke fievridangálvvuid, vai čoggojuvvo guliid sáhtá fievrredit eret. Barggu sáhtá luonddustis atnit doaibman, mii doalaha ortnegeis dahje buorida čázadagaid dili. Jápmá guliid čoaggimii laktáseaddji projeavtta, man ulbmilin lea bajásdoallat ja ovddidit Deanu bajildusčáziid buori kvalitehta dasa čuoheci ja dan dili vejolaččat heajudeaddji áitaga geažil, sáhtá ruhtadit *“Guorahallanvuloš stáhtadoarjagat čáziid- ja mearaiddikšuma sihke čázadat-, čáhcedoallo- ja guolledoallo doaibmabijuid ollašuhttimi”* -ruhtademiin, man **EJB-guovddáš** juolluda. <https://www.ely-keskus.fi/avustukset-vesisto-ja-kalataloushankkeisiin>

Projeavttaid meroštallan *“Doarjagat čáziid- ja mearaiddikšuma doaibmabijuid ollašuhttimi leat oaivvilduvvo projeavttaide, mat bálválit čáziiddikšuma ollašuvvama sihke čáziid buori dili olaheami ja bisuheami. Ovdašajis leat konkrehtalaš, bajildus- dahje bodnečáziid dili buorideaddji projeavttat čázadagain ja čázadatguovlluin. Doarjaga sáhtá juolludit projektii, man ulbmilčázadat lea buorre dili heajut dilis dahje dili seailumii laktása riska. Doaibmabijuid vuosttas ulbmilin lea buoridit čáziid dili.”*

Golut, madda doarjja juolluduvvo: *“Guorahallanvuloš doarjaga sáhtá juolludit projeavtta plánemis, ollašuhttimis ja hálldašeamis šaddi goluide, projeavtta lobiin bearranláhkai mávssuide sihke mearrádus- ja lohpegeatnegasvuođaid deavdimis šaddi goluide. **Doarjaga sturrodat lea dábálaččat eanemustá 50 % dohkkehahtti oppalašgolui.** Goluide sáhtá lasihit álbmogasbarggu, man árvun adnojuvvo 20 euro diimmus bargi nammii, 40 euro diimmus tráktora dahje mohtorbargomášena nammii ja 10 euro diimmus smávva mohtorbargomášena (omd. njealjejuvllat, mohtorgielká, láddjenmášen dahje mohtorfanas) nammii. Doarjja máksojuvvo ollašuvvan goluid vuođul marjálgihtii.”*

Projeavtta iešruhtadeamis sáhtá vástidit gieldda, guolledoalloguovlu dahje mii nu eará intreassajoavku.

Dán doaibmamáles dárbbášlaš bargiresursa háhkkojuvvo ja buvttaduvvo guolledoalloguovllu lahtuid dahje eará intreassajoavkku álbmogasbargun dahje bargogaskavuhtii bálkáheamiin. Projeakta sáhtášii heivet bures ovdamearkka dihte geassebargun nuoraide dahje juo guhkesáiggebargguhemiide. Bálkáheapmái lea vejolaš oažžut doarjaga BE-doaimmahagas

báلكádoarjjan. <https://tyomarkkinatori.fi/palvelut/25f7ccd5-1d09-4a16-b765-0dcd21f3a5b4/palkkatuki-tyottoman-palkkauskustannuksiin/1>

Guollebázahusaid čoaggima eret johkagáttis sáhtta hábmet buvttan maid oassin turismma fáldadaga nu gohčoduvvon **“responsible travel”** bálvalussan. Bálvalussii laktása idjadeapmi hui buorre kvalitehtain ja lassin báikkálaš kultuvrra sihke servoša doarjun dakkár doaimmaid bokte, mas ulbmilin lea vásttolašvuhta ja birrasa máhcaheapmi ovddeš dillái. Turisttat oassálastet guollebázahusaid čoaggimii álbmogasbargun oassin sin mátkki ja ná ovddidit báikkálaš luonddu seailuma. Gáibida čoagginihtiid ja bargobiergasiid investerema, man sáhtta dahkat gielda dahje guolledoalloguovlu, ovdamearkka dihte Leader- dahje EAKR-ruhtaduvvon investerenprojeavttain.

Buggeluossa dahjege ruoššaluossa borramušgálvun ja borramuštallearkkas

Borramuštallearkkas – Priváhta bearrašiid dálldoalut ja guovddášgievkan

Guolli ja eandalit luossa leamašan álo Deanuleagis báikkálaš dálldoaluide mearkkašahti oassi biepmu. Guolli lea ovttas bohccobiergguin dievasmahtán ja dahkan mánggabealagin guovllu veahkadaga biebmojierddu. Guoli leat borran árgabiebmun geassit varasin. Dálvvi várás lea guolli vurkkoduvvon galbmasis. Ruoššaluosain ávkkástallan oassin báikkálaš olbmuid biepmu lokte guovllu biebmobuvttadeami iešbirgenlági dási sihke veahkeha hálldašit borramušgoluid.

Biebmoárvvuidis beales ruoššaluosa biergu lea oalle dearvaslaš ja buorre gáldu ee. proteiidnii sihke B6, B12 ja D -vitamiinnaide. Buoidi ruoššaluosa bierggus lea viehka uhcán, sullii 5g / 100g. Energiija čuođi grámmas ruoššaluosa oažžu sullii 130 kcal / sullii 530 kJ. Ruoššaluosa biergu lea nappo hui buorre biebmu dan biebmoárvvuid vuodul.

Gáldu: USA eanadoallodepartementa <https://fdc.nal.usda.gov/fdc-app.html#/food-details/175138/nutrients>

Gieldda buvttadan biebmoálvalusaid oassin ruoššaluossa heive biebmoárvvuidis beales hui bures. Dan bierggus lea ollu proteiidna ja uhcán buoidi, danin dan lea buorre fállat guovddášgievkkana mállásiin. Ruoššaluosain sáhtta deavdit biebmovirgedoaimmaha (su. ruokavirasto) tallearkamálles meroštallon eallivulggolaš proteiinna oasi. Lassin vuoddoávdnasa háhkan báikkálaš guollebivdis ovddida biebmoálvalusbuvttadeami iešbirgenlági ja dan láhkai doarju maid guovloekonomiija. Iešbirgenláhki dási loktemiin fas dorjojuvvo Deanuleagi fuolahussihkarvuohta.

Biebmovirgedoaimmahat - tallearkamálla ahkeolbmot

<https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/teemat/terveytta-edistava-ruokavalio/kuluttaja-ja-ammattilaismateriaali/kuva-arkisto/dsb00146.jpg>

Biebmovirgedoaimmahat - tallearkamálla buori mállása ávdnasat

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/teemat/terveytta-edistava-ruokavalio/kuluttaja-ja-ammattilaismateriaali/kuva-arkisto/lautasmalli_opiskelupohja_teksti.pdf

Málesteapmi

Buggeluossa dahjege ruoššaluossa heive málesteapmái erenomáš bures. Sturrodaga beales dan filéat leat erenomáš buorit ovttá borrandoarvvi várás. Guoli gánnáha čuohppat filéan ja rohttet čuomaid eret, vai dat seailu buorebut. Lussii sáhtta addit smáhka duođaid mánggabealagit, dasa heivejit árbevirolaš sálte-bihppor-kombo, teriyaki ja eará eksohtalašge smáhkat. Ruoššaluossa ovdamearkka dihte sitrovnain ja urttaiguin heive mángasiidda.

Ruoššaluossa sitrovnain ja urttaiguin

Ávdnasat:

- 4 - 6 ruoššaluossafiléa
- Sáltti & bihppora - smáhka mielde
- 2 borranbastte dievva oliivaoljju
- 3 vilgeslávkečalmmi – fiinnisin njuvdojuvvon
- 1 sitrovdna - bihttán
- 2 borranbastte dievva goikatkeahtes persiljá - fiinnisin
- 2 borranbastte dievva goikatkeahtes dilla - fiinnisin
- 1 teadjabastte dievva goikaduvvon timjam
- 1 teadjabastte dievva goikaduvvon basilihká

Ráva:

Ligge uvnna 190° gráđđii. Lebbe viiddis bassingárrái pergameantabáhpára. Botkal sáltti ja bihppora goappat beallái filéaid. Sehkke gomme siste oliivaoljju, vilgeslávkki, sitrovnna bihtáid, persiljá, dilla, timjam ja basilihká. Bija filéaid pergameantabáhpára ala ja lebbe basttiin sitrovnnaid sihke urtaseaguhusa filéaid ala. Bija gári uvdnii ja divtte guoli giksat doppe sullii 20-25 minuhta, nu guhká go filéat liegganit 80° gráđđii. Váldde gári uvnna ja divtte guoli orrut 5 minuhta. Fála guoli liekkasin ja lasit guollái sitrovnna ja urttaid smáhka mielde. Lassin sáhtta fállat ovdamearkka dihte steikejuvvon buđehiid dahje uvnna giksaduvvon ruohtasšattuid.

Gáldu: <https://www.vitalchoice.com/blog/pink-salmon-recipe/>

Lasi luossareseptat: <https://www.yummly.com/recipes/pink-salmon-fillet>

Buggeluossa & borramušgálvobuvttadeapmi

Alaskas bivdet Pink Salmona mearkkašahtti meriid borramušgálvobuvttadeapmái. Buggeluossa ja das joatkkagiedahallon buktatgat leat leamaš mearkkašahtti oasis Alaska borramušgálvo- ja biebmobuvttadeami čađa historjjá. Sierra doaibmiid bokte márkaniidda gávdnet iešguđetlágan buktatgat filéain burkeguollái sihke kaviárii. Buvttavalljodaga siste guoli joatkkagiedahallandássi molsašuddá viidát. Fállun leat filéat c-čuohpastagain sihke čuomain ja dan haga, panerejuvvon filéat, burkeguolli čuomain ja čuoma haga, burkeguolli oljjus ja čázis, burkeguolli čuoma haga ja suovastuvvon. Eandalit burkeguollin buggeluossa gávdno mángga hámis ja borramušgálvomárkaniin birra máilmmi. Burkái vurkejuvvon guollebuktaga ovdun lea dan logistihka govtolaš haddi varas biebmogálvvu ja buktagiid ektui.

Guoli giedahallan ja joatkkagiedahallandássi váikkuhit buktaga haddái. Vuollegis joatkkagiedahallandásiin burkái vurkejuvvon buggeluosa haddi molsašuddá 1,80–3 dollára gaskkas dahjege gaskamearálaččat 2,30 €, go burke deaddá sullii 200 g/burke. Alla joatkkagiedahallandási burkebuktaga haddi molsašuddá 10–13 dollára gaskkas per burke dahjege gaskamearálaččat 10.90 €, go deaddu lea seamma sullii 200 g/burke. Márkanhattit čujuhit, ahte buggeluosa gávppálaš bivdduin lea nappo čielga ekonomalaš buvttadanpotentiála, go dainna ávkkástallo borramušgálvun.

Borramušgálvobuvttadeamis dehálamos lea sihkkarastit vuodđoávdnasa fitnašuvvama jotkkolašvuoda. Buggeluossa ii fitnašuva jahkásaččat dássidit, mearit molsašuddet vuorrojagiid mielde, jáhkkinis viehka olluge. Deanu dáhpáhusas borramušgálvobuvttadeami guorahaladettiin ferte dohkkehit dan, ahte vuodđoávdnnas ii vealttakeahtta fitnašuva álo doarvái. Vejolaš buvttadeami gánnáhahttivuoda rehkenastimis leage buorre muitit várrugasvuodaprinsihpa ja dan ahte logut vuodđuduvvet navdámušaide, ainjuo dán muttus. Loguid dárkkálmahttin gáibida guhkit ja dárkilut čuovvuma sihke čiekŋalut áššedovdamuša guolledoalu buvttadeami goluin.

Buorre goargŋunjahki -> 100 000 guoli johkii. Gittafáhtenproseanta 80 % = 80 000 st, juohkašupmi 40 % stággobivdu ja 60 % buvttadeapmi dahjege 48 000 guoli. Guoli gaskadeaddu lea sullii 2 kg ja ávkedeaddu luossaguliin 70 % dahjege ávkedeaddu guoli nammii lea 1,4 kg. Buvttadeami vuodđoávdnnaspotentiála nappo dainna rehkenastinčoavdagiin buorre jagi 48 000 x 1,4 kg = 67 200 kg.

Buggeluosa goargŋunláhttemii Jiekŋamerrii luoiti jogain lea mihtilmas dan hui čielga molsašuddan guovtti jagi periodain. Nappo jagi A goargŋunmearri lea dábálaččat guovttegeardásaš jagi B goargŋunmeari ektui. Go dainna čoavdagiin geahčada, de heajos goargŋunjagi vuodđoávdnnasmearri livččii sullii 33 600 kg.

Vuollegis joatkkagiedahallandási burkebuvttan vuovdinpotentiála (bruttovuovdin golaheaddjiide) sáhtášii rehkenastit čoavdagiin:

Buorre jahki / 67200 (kg) x 1000 (g) = 67 200 000 g: 200 = 336 000 burkke x 2,4 € = 806 400 €
Heajos jahki / 33 600 000 g: 200 g = 168 000 burkke x 2,4 € = 403 200 €

Alla joatkkagiedahallandásiin ja brándi dahkamiin omd. “Deanu pink” golaheaddjivuovdima bruttovuovdima potentiála sáhtášii fas leat:

Buorre jahki / 67 200 000: 200 => 336 000 x 10,90 = 3 662 400 €

Heajos jahki / 33 600 000 g: 200 => 168 000 x 10,90 = 1 831 200 €

Rehkenastinčoavdda čujuha nappo eahpenjuolgga burkái vurkejuvvon buggeluosa B2C-vuovdima bruttovuovdinpotentiála. *Das ii leat váldon vuhtii Norgga bivdu eaige buvttadeami golut:* vuodđoávdnasa háhkanhaddi (guollebivdi oažžun buhtadus), giedahallangolut (bargoveahka+rusttegat+energijja), páhkkengolut (burkket+vuolážat), seailluheami golut (sadi+energijja), vuovdingolut (grossa ja ovddosvuovdima gokču), eaige vearut. Rehkenastinčoavdaga oaivilin lea dušše áiccalmahttit buggeluosa borramušgálvobuvttadeapmái laktáseaddji ekonomalaš potentiála.

Buvttahábmen – burkáiurken historjá

Alaska oassestáhta meahccebivdo- ja guollebivdoossodat

https://www.adfg.alaska.gov/index.cfm?adfg=wildlifefews.view_article&articles_id=883

“Canned pink salmon” Google-ozu bohtosat

<https://lighthouseprovisions.ca/products/scout-canning-smoked-wild-pink-salmon-in-olive-oil-150g>

<https://wildfishcannery.com/products/smoked-pink-salmon>

https://www.google.com/search?q=humpback+salmon+canning&sca_esv=569475139&rlz=1C5CHFA_enFI890FI922&sxsrf=AM9HkKmXhJtYgMOEhyhpzJoF5-54kEwUw%3A1696000489883&ei=6ekWZda_Nfi0wPAPlgOLsAM&ved=0ahUKewiW2POVjtCBAXV4GhAIHZbRAjYQ4dUDCBA&uact=5&og=humpback+salmon+canning&gs_l=Eqxnd3Mtd2l6LXNlcnAiF2h1bXBjYWNrIHNBbG1vbiBjYW5uaW5nMgUQIRigATIFEC_EYoAFI_RdQ4QhY2xRwAHgCkAEAMAFwoAHIBKoBAZQuM7gBA8gBAPqBAClCBBAAGEfCAgYQABgWGB7CAgcQIRigARgKwglEECEYFeIDBBgAIEGIBgQBgg&scient=gws-wiz-serp#ip=1

Márkaniid haddiedieđut

Burkái vurkejuvvon pink salmon

https://www.walmart.com/ip/Double-Q-Wild-Alaskan-Canned-Pink-Salmon-7-5-oz/33469502?athcpid=33469502&athpgid=Athenaltempage&athcgid=null&athznid=si&athieid=v0_eeMTEwLjJzLDM1NzcuNjcsMC4wMjcwNDExMTQ3ODMyMzg3MzlsMC41Xw&athstid=CS055&athguid=J_HbyeviD_Kxud0KL6RbDdmnmIUAc8KhOljd&athancid=1220252972&athposb=0&athena=true

<https://www.walmart.com/ip/Double-Q-Wild-Caught-Alaskan-Pink-Salmon-14-75-oz-Can-4-pack/1220252972?from=search>

Walmart US: <https://www.walmart.com/search?q=pink+salmon>

<https://www.walmart.com/ip/Double-Q-Wild-Caught-Alaskan-Pink-Salmon-14-75-oz-Can-4-pack/1220252972?from=search>

Target US: <https://www.target.com/c/seafood-meat-grocery/-/N-4tqi0>

Costco US: <https://www.costco.com/CatalogSearch?dept=All&keyword=pink+salmon>

Waitrose GB: <https://www.waitrose.com/ecom/shop/search?&searchTerm=pink%20salmon>

Pink Salmon kaviára

https://ninelif.fi/products/american-salmon-roe-pink-caviar-wild-caught-1-oz-28-g-guaranteed-overnight?gclid=CjwKCAiAmsurBhBvEiwA6e-WPHeGJJJCJQ2p-GYDR50_6SBqOs0jXOEXDI3qV4WdzmxmsHbsdXfwS0xoCm9EQAvD_BwE

https://www.lemberg-kaviar.de/online-shop/buckellachskaviar-aus-lachsrogen.html?store=englisch&from_store=russisch

Buvttadandoaibmasajit leat eaktu borramušgálvobuvttadeapmái

Fitnašuvvama mearkkašahtti molsašuddan hábme Deanuleagis dili, mas dárbbášlaš giedahallan- ja buvttadandoaibmasajiid geavahandási lea hui váttis einnostit. Sáhtá dieđusge

árvalit, ahte doaibmasajiide ii leat birrajagi geavahandárbu ruoššaluosa oasil, baicce daidda lea jierpmálamos ovttaštáhtit maid eará borramušgálvobuvttadeami nugo ovdamearkka dihte bohccobierrgu gieđahallama ja joatkkagieđahallama. Sierra vuodđoávdnasiid gieđahallan ja seailuheapmi seamma doaibmasajiin lea vejolaš našunála borramušgálvomearrádusaid mielde, go beare dihto eavttut ollašuvvet, nugo doaibmasajiid sierraáigásaš geavaheapmi sihke buktagiid sierra doallan seailuheamis. Doaibmasajiid investerema galgá plánet dárkilit, dasgo daid bajásdoallamii dárbbášuvvo doaibmi buvttadeami lassin jáhkkinis maid almmolaš resursa. Vuosttas sajis doaibmasajiid oasil galgáge kártet buot potentiála doaibmasajiid ja vejolašvuodaid daid geavaheapmái. Aiddo dál doaibmasajiid ii leat jierpmálaš kártet iežas projeaktan, baicce dan galgá dahkat aktiivvalaččat ovtta guovllu ealáhusbargiiguin, go lea vuos čielgan dat, mo ruoššaluosa dás ovddos sáhtá guolástit.

Ovdamearka guollehámmanis:

Pello Miekojávrrí guollehámman

Pello Miekojávrris leamašan guollebivdu ealáhussan juo guoktečuodji jagi. Vaikko guollebivdit ledje juo ovdal, guliid gieđahallamii heivvolaš doaibmasajit dahjege guollehámman vuodđuduvvui Miekojávrrí Sirkkajávregáddái easkka 1980-logu loahpas. Lágádus huksejuvvui Mearrajohtinlágádusa (su. Merenkulkulaitos) doarjagiin ja giella vástidii dan iešruhtadeamis. Geavada mielde guollehámmana bajásdoalus bázi vástidit Pello giella. Lágádusa bajásdoallan healbaduvvui jagiid áigge, masa sivvan čilgejuvvui mearreruđaid ja duođalaš ámmátlaš guollebivdodoaimma vátni. Go lágádusa dilli hedjonii ja borramušgálvobuvttadeapmái heivvolaš lágádusaid mearrádusat šadde čavgadabbon, de ođđa ámmáthárjeheaddjit ovdanbukte gáibádusaid doaibmasajiid ođasmahttimis buvttadangáibádusaid deavdi dássái. Ođadandoaimmaid ollašuhhte 2010-logus EMVKR ruhtademiin.

Dán áigge giella oamasta ain doaibmasajiid ja doaibmasajiin doaibmi guollebivdit leat láigolaččat. Dáinna doaibmamáliin sáhtá ovddidit guollebivddu dási seailuma suvdilis, guollemáddodagaid eallinvuoibmái vuodđuduvvi dásis, iige márkanekonomiija buvttadangáibádusaid stivren dásis. Seammás sadjeláigguid sáhtá doallat dakkár dásis, mii addá vejolašvuoda hárjehit gánnáhahti ja ámmátlaš gávppálaš guollebivddu. Ođđa guollehámmanlágádusa investeren lea dálá haddedássái speadjalasti árvvoštallama mielde sullii 300–400 duháha euro.

Gáldu: ámmátguollebivdi Jouko Sirkkala, Lapin Villikala

Lasi diehtu guliid borramušgálvobuvttadeamis ja gávppálaš guollebivddus

Biebmovirgedoaimmahat - Rávvagat guollegieđahallandoaibmasajiid vuodđudeapmái

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/yritykset/elintarvikeala/valmistus/elintarvikeryhmat/kalat-ja-kalastustuotteet/opas_kala_alan_laitoksen_toiminnan_aloittaminen.pdf

Biebmovirgedoaimmahat - Rávvagat guollebuktagiid merkemii <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/3ad9eea9-c142-490f-976f-a1c68c951390>

Guliid gieđahallan ja guollebuktagiid joatkkagieđahallandoaibmasajiid ruhtadeapmi

EMFAF (EMVKR) ruhtadeapmi - EU komišuvdna

EMVKR-ruhtademiin sáhtta doarjut innovatiivlaš projeavttaid, main figgamuššan lea ovddidit suvdilis čáhce- ja mearraluondduriggodagaid geavaheami ja jodiheami.

Geavadis dainna sáhtta ruhtadit

- Suvdilis ja vátnačinat guollebivdui sirdáseami
- Čázadagaid sihke merii mihtilmas biodiversitehta ja ekosystemaid suodjaleami
- European consumers Kvalitehta dáfus buori ja dearvvaslaš guollebiepmu buvttadeami EU riikkavuložiidda
- Sosio-ekonomalaš geasuhusa ja buolvadatrájáid rasttildeaddji guollebivdokultuvrra bisuheami ja ovddideami riddoguovlluid smávva guollebivdoservošiin.
- Suvdilis ja gilvonávccalaš, iešbirgenláhkái sihke fuolahussihkkarvuhtii laktáseaddji mearra- ja čáhcedoalu ovddideami
- Guollebivdu ja čáhce- ja mearradoallu -doaibmasuorggi siskkáldas máhtu ovddideami
- Riddoguovloservošiid ekonomalaš ja sosiálalaš eallinvuoimmi bisuheami ja ovddideami
- Suvdilis alit ekonomiiija innovašuvnnaid
- Mearraguovlluid dorvvolašvuođa ovddideami
- Riikkaidgaskasaš oktasašbarggu mearaid dearvvas, dorvvolaš ja suvdilis geavaheami ovddideami várás

Suoma EMVKR -prográmma

<https://merijakalatalous.fi/wp-content/uploads/Suomen-EMKVR-ohjelma-2021-2027-1.pdf>

Alit ekonomiiija - Blue economy

Alit ekonomiiija meroštallo iešguđetláhkai sierra intreassa- ja čanusjoavkkuin. Ovtastuvvan Našuvnnat lea meroštallan alit ekonomiiija ná: Alit ekonomiiija lea ekonomijasektoriid oktiibidju, mat ovtas meroštallet, mo mearra/čáhceresurssaiguin ávkkástallo suvdilit.

Alit ekonomiiija meroštallan ON:a siidduin https://www.un.org/regularprocess/sites/www.un.org.regularprocess/files/rok_part_2.pdf

EMVKR vs. Case – Deatnu

EMVKR-ruhtadeapmi, mii boahtá EU-komišuvnnas ja man juogada EJB-guovddáš, lea oaivilduvvon gávppálaš guollebivdui ja dan ovddideapmái. Das lea ávki dan dilis, jos gii nu/mii nu Ohcejogas álgá gávppálaš guollebivdin. Ovdamearkka dihte dilis, mas oassebealli A mearrida bivdit buggeluosa ja vuovdá dan vuodđoávnnašin oassebealli B:ii, mii joatkkagieđahallá dan loahppabuvttan, ollašuvvá gávppálaš guollebivddu meroštallan. Gažaldatvuloš foanda heive vuosttas sajis bargoreaidun, jos guvlui ovddiduvvo dahje ovdána gávppálaš guollebivddu meroštallama deavdi doaibma.

Ráva ruhtadeami / EMVKR -doarjaga ohcamii:

<https://merijakalatalous.fi/uusi-ohjelmakausi-2/tuen-hakeminen/>

Guliid gieđahallamii laktáseaddji borramušgálvobuvttadandoaibmasajiid investeremii sáhtta geavahit ávkin maiddái investerendoarjagiid, maid birra eambo maŋnelis raporttas.

Musgo gávppálaš guollebivdi?

Ámmátguollebivdin sáhtta álgit prinsihpas gii beare, go fal dilli dasa lea heivvolaš. Guoli jearru biebmun lassána oppa áigge ja seammás guollebivdiid mearri Suomas lea geahppánan eandalit agáiduvvama geažil. Guollebivdin áigu olmmoš galggašii goit oahpásmuvvat suorgái ovdal go dahká mearrádusa doaimma álggaheamis. Suomas gávppálaš guollebivdu koordinerejuvvo guovlluviidosas doaimmajoavkkuid dahjege ng. KalaLeaderiid bokte. KalaLeaderiid bokte lea dieđu lassin vejolaš oažžut maid doarjaga, juoba áibba ođđa gávppálaš guollebivdofitnodaga vuodđudeapmái. Lappi guovllus doaimmá Lapin KalaLeader ja dan doaimmaguvlui gullet Anár, Soađegilli, Giemajávri, Posio ja Pello. KalaLeadera bokte lea vejolaš oažžut rávvagiid ja veahki maid Ohcejoga guvlui, vaikko gieđa ii gulage doaimmajoavkku doaimmaguvlui. KalaLeaderiid juolludan doarjagat bohtet EU-komishuvnna lahttoriikkaidasas juolludan EMVKR-foanddas.

Lappi EJB-guovddáša gávppálaš guollebivddu áššedovdin doaimmá Jari Leskinen, geas oažžu lassedieđuid sihke rávvagiid gávppálaš guollebivddu álggaheapmái.

Leskinen Jari, njunušguolledoalloáššedovdi +358 295 037 062 / jari.leskinen@ely-keskus.fi

Rávvagat gávppálaš guollebivddu álggaheapmái EJB-guovddáša siidduin

<https://www.ely-keskus.fi/kaupallisen-kalastamisen-aloittaminen>

Iežas skuvlen guolledoalu ámmátolmmožin

Ámmátguollebivdi gánneha skuvlet iežas suorgái. Lappi guovllus guollebivdosuorggi ámmátdutkosa sáhtta stuđeret Skuvlengiieldaovttastupmi Lappia (Koulutuskuntayhtymä Lappia) bokte.

Lappia - guolledoallosuorggi dutkosat

<https://www.lappia.fi/koulutukset/koulutusalat/kalatalousala/>

Guoli joatkkagieđahallan mánggabealagut buvttan gáibida datge čehppodaga ja dan sáhtta ovddidit ee. REDU skuvlemis.

Redu - Borramušgálvosuorggi vuodđodutkkus, guollebuktagiid válmášteampi oassin ollisvuoda

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/toteutussuunnitelma/3078657/amatillinen/sisalto/3080186>

Ámmátdutkosii laktáseaddji oahpuid ruhtadeapmi

Oahpuide, mat laktásit guolledoalu ámmátdutkosii, sáhtta dáhpáhusa mielde ohcat oahppodoarjaga, man juolluda KELA <https://www.kela.fi/opintotuki>

DAHJE

Oahpuid sáhtta ruhtadit dáhpáhusa mielde maid rávesolbmuidskuvlendoarjagiin

<https://www.aikuiskoulutustuki.fi/>

Turisma ja dan biebmobálvalusaid oktavuođas galgá váldit vuhtii dan, ahte “Gávppálaš guollebivdiid registarii registrerejuvvojit fysalaš olbmot ja servošat, geat/mat ožžot

vuovdinboaduid iežaset bivdin dahje sin/daid lohku bivdon guolle- dahje reabbásállaša dahje dain joatkagieđahallon guollebivdobuktagiid vuovdimis. Registara bajásdoallá Varsinais-Suomi EJB-guovddáš.”

Doaibmi iežas bargoveahka sáhtta barggudis olis bivdit guoli restoránja vuoddoávnasin, go beare doaibmi lea fuolahan ortnegii áššáigullelaš ja áiggedásat iešbearráigeahččoplána, mii laktása borramušgálvvuide, ja maiddái čuovvu dan.

Gávppálaš guollebivdiid registreren EJB-Guovddáš <https://www.ely-keskus.fi/rekisterointi>

Buggeluossa, gubbeluossa, ruoššaluossa... guollebivdoturisma ealáskahttin Deanuleagis

Guollebivdu turisttaid geasuheaddjin

Guollebivdu geasuha turisttaid riikkaidgaskasaččat ja dat lea aktivitehta, man turisttat geahččalit mátkkiineaset. Guollebivdoturismmas lea gažaldat dalle, go mátkkoštanguovlu válljejuvvo dan guollebivdovejolašvuodaid ja -bálvalusaid vuodul. Turismaguollebivddus lea gažaldat fas dalle, go guollebivdu lea oassi mátkki aktivitehtaid, muhto dat ii leat primára sivva báikki válljemis. Gaska-Eurohpa lea potentiála čuožahatmárkan guktuide joavkkuide, dasgo dan márkanguovllus leat sullii 9 miljovna guollebivddus berošteaddji olbmo. Dáin 6-7 miljovna guollebivdi gullet man nu searvá. Asttuáiggi guollebivdui laktáseaddji márkaniid árvun Eurohpa ekonomijaguovllus lea árvvoštallon jagis 2018 sullii 10, 5 miljárda euro.

(gáldu: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/243024/Olivier%20Portrat%20presentation_EN.pdf)

Deanuleahki lea šaddan stuorra álbmogii oahpsin guollebivdoturisma báikin juo jahkelogiid dassá. Deatnogáttiin leat guolástan árvvusadnon olbmot gitta Kekkosa ráje legendáralaš Deanu luosa doaivvus ja máidnasiid hutkamiin. Dál Atlántta/Jieknameara luosa bivdin Deanus lea gildojuvvon guollemáddodaga heajos dili geažil. Guollebivdoturismii sihke turismaguollebivdui lea goit potentiála eará guollešládja oasil. Okta potentiála guollešládja lea joga čázadahkii bohtán buggeluossa (Pink Salmon). Davvi-Amerihkás ja erenomážit Alaskas lea jahkelogiid áigge fuomášuvvon, ahte buggeluossa heive erenomáš bures bivdošládjan sihke guollebivdoturisttaide ja turismaguollebivdiide. Alaskas buggeluosa bivdima fáallet fiinna vásáhussan eandalit Kenai-jogas. Seammasullasaš buvttahábmen turismavásáhussan lea vejolaš maid Deanus.

Deanuleagi sáhtášii bures vuovdalit guollebivdoguovlun sajádaga ja gaskkaid beales ruovtturiikka lassin maid Gaska-Eurohpa, gos lea dovdosit juo dál beroštupmi Lappi ja dan luondoturismavejolašvuodaid ektui.

Gaska-eurohpalaš asttuáiggeguollebivdi & guollebivdoturista profiila lea sullii čuovvovaš:

- 90 % albmát, geain 70 % 35–64 j ja 45 % 45–64 jahkásaččat

- Bušeahtta/guollebivdomátki: 45 % 1000–2500 € / 30 % 2500–5000 € / 10 % 5000–7500 €
- Bivnnuhamos guollebivdovuohki: dolgevuoggaguollebivdu + aktiivvalaš stággobivdu
- Guollebivdu áiggeádjijn: váldojuvvo duođas ja dasa biddjojít resurssat, stuorámuš oassi guollebivdiin lea man nu searvvi lahttu
- Guollešlájaid top 5: luossa, dápmot, soavvil, rávdu ja hávga
- Sállashiin ávkkástallan: 80 % hárjeha C&R ja 10 % bivddu, mas válljejuvvojít dušše dihto oktagasat
- Bivnnuhamos idjadanvuohki: barta / lodge -> 55 % hálida iežas lanja
- Bálváldássi: 75 % hálida joga full dahje half board -bálválsa
- Gaskamearálaš orrunáigi: 75 % orru uhcimustá 1 vahku
- Oahpisteapmi: 50 % hálida oastit oahpistanbálválsa
- Eará beroštahtti bálválsat: fievrreameit, lobit, fanasláigu, vuokkat ja borramuš

Suvdilis guollebivdu

Guollebivdoturisma ja turismaguollebivddu vuođđun sihke joatkašuvvama eaktun lea guollebivddu suvdilvuohka. Guollebivdu lea suvdil dalle, go dat ii riskere čázádaga guollešlájaid dahje bivddu vuloš guollešlája eallinvuoimmi.

Guollebivddu suvdilvuhtii sáhtá váikkuhit čuoovvaš vugiiguin:

- Bivdu, mas válljejuvvojít dušše dihto oktagasat -> sálašin/earrin váldinláhka oktagas válljejuvvo gitta fáhtejuvvon oktagasain nu, ahte váldojuvvo vuhtii guoli šládja, ornet ja sohkahealli
- Rivttes birgasat -> birggasválljemiin sáhtá váikkuhit guollái čuoheci stressii sihke sihkarastit dan, ahte guoli gittaváldin dáhpáhuva hálldašuvvon vuogi mielde
- Rivttes vuokkat -> vuoggaválljemiin sáhtá váikkuhit guoli šládji
- Rivttes báiki -> bivdima vuloš šlája máddodat galgá leat identifiserejuvvon eallinfámolažžan válljejuvvon čázádagas
- Diehtujuohkin -> bálválsa ja guollebivddu doarju govvamateriálas guolit čájehit eallinfámolažžan dahje dat leat tallearkkas

Turismaguollebivdu

Turismaguollebivdu = *Mátkkoštanguovlu válljejuvvo eará áššiid go guovllu guollemáddodagaid dahje guollebivdovejolašvuođaid vuođul, muhto guollebivdu lea oassi mátkki aktivitehtaid.*

Turismaguollebivddus guollebivdui laktáseaddji bálválsat buvttaduvvojít ja fállujuvvojít guovlluin, mat geasuhit turistaid maid muđige go guollebivddu geažil. Dákkár dilis guollebivddu hárjeheaddji turistat, oassin mátkki eará aktivitehtaid, gullet jovkui “turismaguollebivdit” ja buvttaduvvon bálválsat turismaguollebivdobálválsaide.

Turismaguollebivdobálválsa ovdu guollebivdoturismabálválsa ektui lea dat, ahte áššehasa vuordámušaid lea álkít deavdit ovdamearkka dihte sállasa oasil. Áššehasa vuordámušat laktásit eambo *Árktalaš luondut & johka -vásáhussii* ja vejolašvuhtii goddit guoli, muhto eandalit beassat

geahččalit guollebivddu. Sihkkar lea goit dat, ahte guollebivddu vehkiin vuvdojuvvon aktivitehta ulbmil ja vuordamušat ollašuvvet buoremusat dalle, go áššehas goddá guoli.

Gubbeluossa goargnu vuorrojagiid stuorát meriin, dalle guoli lea álkít bivdit. Gubbeluosa bivdin lea vejolaš sihke dolgevuokkain ja šlivgunstákkuin, iige vealttakeahtá gáibit guollebivdis nana hárlánumi luossabivddus. Guolit dáistalit aggressiivvalaččat duorggu geažis, muhto go váldá vuhtii daid sturrodaga, de daiguin gal birgejit maid nuorat guollebivdit. Gubbeluosa bivdin heivege nappo oppa bearrašii ahká dahje sohkaheallái geahčakeahtá. Lassin Deanu čázadagas gubbeluossa meroštallo vierisšládjan, mii oaivvilda dan, ahte daid livččii buorre ja joba guottihahtti bivdit eret. Dát iešvuodát dahket gubbeluosas erenomáš buorre bivdošlájá turismaguollebivdui.

Turismaguollebivdobálvalusa buvttadeamis ofelažžan doaibmi olbmo ámmátdáiddu oktan dehálamos beallin lea dat, ahte luonddus ollašuhtton vásáhusbálvalusa dorvvolašvuodas fuolahuvvo. Guollebivddus galgá oahpahallat dovdat biergasiid, bivdošlájaid, njuolggadusaid, doaibmabirrasi sihke guliid gieđahallama. Guolástanmáhttu ii nappo dárbbas leat nu guhkás ovdánan go guollebivdoturismabálvalusa buvttadeamis. Turismaguollebivdobálvalusa huksemis galgá váldit vuhtii dan, ahte áššehasain eai jáhkkmis leat ovddit hárlánumi lassin iežas rusttegat. Dát oaivvilda investerendárbbu dárbbaslaš rusttegiidda ja biergasiidda, nugo stákkuide, vuokkaide sihke vejolaččat fatnasii.

Guollebivdoturisma

Guollebivdoturisttat mátkkoštit iešguđet guovlluide ja báikkiide dan mielde makkár intreassat ja ulbmilat sis leat. Dákkár intreassat sáhttet ovdamearkka dihte leat ođđa guollešlájaid fáhten sihke guoli sturrodahkii vuodđuduvvi olahusaid časkin sihke hálle vásihit guollebivddu man nu dihto birrasis man nu dihto guollešlájain. Oanehaččat dát oaivvilda dan, ahte *guollebivdoturismmas mátkkoštanbáiki válljejuvvo guovllu guollemáddodagaid ja/dahje guollebivdovejolašvuodaid vuoddu*. Buggeluosa maŋis eurohpalaš guollebivdit árbevirolaččat mátkkoštit Davvi-Amerihkái, muhto Deanuleahki sáhtášii fállat sidjiide ođđa báikki.

Bálvalusbuvttadeami perspektiivvas guollebivdoturisma sáhtá juohkit guovtti sierra kategoriijai, organiserejuvvon ja iešráđálaš guollebivdoturismii. Organiserejuvvon guollebivdoturismmain oaivvilduvvo dán oktavuodas ordnejuvvon guollebivdobálvalusaid buvttadeapmi ja/dahje ovddosvuodn. Organiserejuvvon guollebivdoturismabálvalusa buvttadeaddji oassebeallin sáhtá leat guollebivdooahpisteami fálli doaibmi, gii/mii vuovdá iežas ollašuhttin dievas bálvalusa guollebivdovásáhusaid/-pakehtaid, mátkoordnejeaddji/-doaimmahat, mii vuovdá dárbbaslaš bálvalusaid (oahpisteapmi, idjadeapmi, fievrrideamit, boradeamit, biergasat je.) sistisdoalli pakehtaid. Iešráđálaš guollebivdoturismmas lea fas gažaldat dalle, go olmmoš mátkkošta guvlui guolásteami geažil, muhto ordne ja háhká ieš bálvalusaid maid mátkki áigge dárbbas. Iešráđálaš guollebivdoturismii laktáseaddji bálvalussan sáhtá lohkat ovdamearkka dihte idjadeami dahje idjadanbáikki

vuovdima/láigoheami, bierggasláigoheami nugo fanasláigoheami, bierggasvuovdima sihke biebmobálvalusaid.

Dán čielggadusa áigge lea boahtán čielgasit ovdan dat, ahte ruoššaluosain ávkkástallama vejolašvuodain aiddo turismmas lea stuorámus doarjja sihke viidásamos guovloekonomalaš ávkki buvttuspotentiála. Ruoššaluosa bivdobálvalusaid buvttahábmen guollebivdoturistaide galggašiige álggahit nu jođánit go vejolaš.

Buvttahábmemis galggašiige váldit vuhtii ulbmiljoavkku dahjege aktiivvalaš asttuáigge guollebivdiid gáibádusaid turismaguollebivdobálvalusa alladut dási oahpistandoibmii. Ofelaččas gáibiduvvo nana dovdamuš čázadagas sihke doaibmi guollebivdovugiin, vuokkain, áiggiin ja báikkiin. Lassin ofelaš galgá dovdat guovllu sihke našunála dási guollebivdokultuvrra sihke guollebivdui guoski mearrádusaid. Dorvvolašvuodas fuolaheapmi lea guollebivdooahpisteamis hui dehálaš, dasgo áššehasjoavkku ovddasteaddjit sáhttet ovdamearkka dihte gállit menddo duostilit sihke giehtaguššat ieža biergasiid, mat vejolaččat dagahit vahága, nugo áŋkoriid ja buvkkuid.

Duššefal ruoššalussii čiekŋu guollebivdoturismabálvalusaid huksema galgá guorahallat dárkket šlájja goargŋunláhttema geažil. Šládji mihtilmas mássájohtin dáhpáhuvvá dál Deanus vuorrojagiid mielde ja danin huksenvuloš bálvalusain galggašii guorahallat maid eará šlájaid bivdimii vuojudivvi bálvalusaid potentiála. Ovdamearkka dihte soavvel- ja čuovžamáddodagaid dilli Deanus lea hui ealaskas ja seammás gažaldatvuloš šlájat beroštahtti bivdošlájat riikkaidgaskasaš dolgevuoggabivdiide. Lassin Deanu guvžamáddodaga dilli lea ovdánan bures ja dan dássái, ahte gierdá buorebut guolástandeattu. Nuba dan váldin oassin ođđa bálvalusaid lea guottihahtti.

Deanuleagis lea joga viehka dássidis golganmeari sihke dan viidodaga geažil erenomáš buorre vejolašvuohta hábmet buvttan ng. “*drift fishing*” -lágan aktiivvalaš stággobivddu, mii dáhpáhuvvá fatnasis dahje gummelahta alde. Dán lágan guollebivdovuohki lea vuolgán Davvi-Amerihkás, mas dat lea okta bivnnuhamos oahpistuvvon guollebivddu bálvalusaid hámiin. Gažaldatvuloš bálvalusas ofelaš stivre fatnasa/lahta, mii atná ávkin rávnŋi fámu, seammás go áššehasat guolástit joga fatnasis dahje gáttis fatnasa lahkosis. Muhtun báikkiin fatnasa sáhtta giddet áŋkoriin bivdoguovllu ravdii ja dainna lágiin álkidahttit bivdima. Dákkár dilis galgá álo váldit vuhtii guovllu eará guollebivdiid ja geahččalit fuolahit das, ahte guolásteapmi áŋkoriin giddejuvvon fatnasis ii headuš eará guollebivddu. Bálvalusa okta USP leage johkačázadagain ávkkástallan guhkit viidodagas ja dainna lágiin áššehassii buvttaduvvon viidásut vásáhus guovllus. Lassin drift fishing ovdduide gullá dat, ahte fatnasiin sáhtta dábálaččat fievrridit maid dárbašiid bures lágiduvvon boradanbottu ollašuhttima várás. Suoma čázadagain kánske aiddo Deanus lea stuorámus potentiála ollašuhttit dánlágan guollebivdoturismabálvalusa hávjánan guollebivdoturistaide. Bálvalusa buvttahábmen gáibida guolástanjuolggadusa dárkkisteamis sihke ođasmahttima dan hápmái, ahte dat váldá vuhtii ođdalágan guollebivddu dárbbuid.

Deanu fatnasis dahjege báikkálaš fanasmálles lea Deatnogáttis nana kultur- ja identitehtaoktavuohta. Fanasmáliin ávkkástallama guollebivdoturismabálvalusaid buvttadeamis

galggašii doarjut, vai fatnasiid geavahandási sáhtášii máhcahit ovddeš dássái. Čielggadusa áigge lea boahtán ovdan, ahte Deanus árbevirolaččat hárbjuvuvon bivdu suhkamiin / uštin ii vealttakeahtta leat buoremus vejolaš vuohki bivdit namalassii ruoššaluosa, danin go dasa laktása mearkkašahtti riska vahágahttit Jieknjameara luossamáddodaga. Bivddu muddemis ja ordnemis galggašiige váldit vuhtii sierra guollešlájaid dárbbuid sihke sierraiešvuodaid, nugo daid mielamiel guovlluid sihke čiknodagaid.

Erenomáš fuopmášumi guollebivdoturismii laktáseaddji bálvalusaid ovddideamis galgá giddet doaimmaide, mat cagget ja eastadit ovddalgihtii luossaparasihtha (*Gyrodactylus salaris*) leavvama. Bálvalusfáliliid áddejumi luossaparasihtha váikkuhusas Deanuluosa ealáskeapmái galgá ain nanosmahttit lasihemiin dasa guoski dieđiheami. Vai parasihtha leavvama sáhtta ovddalgihtii eastadit, de bálvalusfáliliid galgá roahkasmahttit ja veahkehit duostumii guoski desinfierenbálvalusaid lasiheamis guovllus. Doaimmiin, geat ovdamearkka dihte fáallet aktiivvalaččat idjadanbálvalusaid guollebivdiide, galgá leat fállun desinfierenbálvalus dahje dakkár galgá gávndot lagašguovllus. Dasa laktáseaddji informašuvdna galgá leat čielgasit ovdan. Guollebivdiin galgá leat čájehit duodastus desinfierejuvuvon biergasiin/rusttegiin guollebivddu bearráigeahču oktavuodas ja informašuvdna dan gáibideamis galgá addojuvvot joga báikki alde lobi vuovdima oktavuodas dahje čuovusin digitálalaččat lobiid vuovddedettiin.

Davvi-Amerihká ovdamearkkat buggeluosa buvttahábmemis turismabálvalussan

<https://www.greatalaska.com/alaska-fishing/salmon-fishing>

<https://cooperlandfishingguide.com/alaska-fishing/salmon-fishing>

Oahpistuvuvon guollebivdobeavi 8h Kenai-jogas gubbeluosa manis máksá sullii 280 €/olmmoš 4 heakka joavkkus ja sullii 850 € (max 2 olbmo) priváhtaofelaččain.

<https://www.kenairiverguideservice.com/alaska-pink-salmon-fishing/>

Oahpistuvuvon guollebivdobeavi 8h/1-3 olbmo 1035 € rájes, sisttisdoallá oahpisteami, biergasiid ja fanasfievrreami.

<https://jasonsguideservice.com/pricing/>

Ovdamearka Vancouveris, mas bivdu eanaš fatnasis uštimiin (stuorra/kabiinafananas)

2 áššehasa per fanas -> sistt. 3 bivdobeavvi + 4 ija + iđitborramušaid & beaiveborramušaid & limonádaid jed., guoli gieđahallama ja páhkema, guollebivdobiergasiid, haddi 3355.00

CDN/PP -> sullii 2300 €/pp

Pybus Eco Lodge - full service pakehtat Alaskai <https://www.pybus.com/blog/freshwater-stream-fishing-alaska>

Doarjagat turismabálvalusaid ovddideapmái

Eananguovlofoandda doarjagat

Ohcejohka gullá Leader - Pohjoisin Lappi doaibmaguvlui. Dát guovlluviidosáš doaibmi vástida mikrofítnodagaid ja servošiid ovddideapmái ja investeremiidda laktáseaddji, smávva dahjege eanemustá 100 000 € projeavttaid árvvoštallamiin ja ruhtadeamis. Projeavttat, mat ruhtaduvvojit Leadera bokte, galget doarjut guovlluviidosáš dahjege Gávccii jagiáiggi ruoktu 2023–2027 -strategiija ja dan ulbmiliid. Projeavttaid ruhtadeami stivre daid heiven strategiija čuovvu váldosurggiide, mat dálá strategiijas leat: Gávccii jagiáiggi gilli (Kahdeksan vuodenajan kylä), Nana davvi kultuvra (Juureva pohjoinen kulttuuri) ja Davvi ealáhusat (Pohjoiset elinkeinot). Leader ruhtadan projeavtta plánema gánnáha álo álggahit nu, ahte váldá vuos oktavuodá báikkálaš doaibmi *doaibmajodiheddjái*, Johanna Mikkola 040 760 4108 / johanna.mikkola@pohjoisinlappi.fi

Leader Pohjoisin Lappi siiddut: <https://pohjoisinlappi.fi/>

Gávccii jagiáiggi ruoktu 2023-2027 (Kahdeksan vuodenajan koti 2023-2027) -strategiija: https://pohjoisinlappi.fi/wp-content/uploads/2023/08/2023_01_17_pohjoisinlappi_strategia_tiivistelma.pdf

Válmmaštallanruhta

Projeavttaid plánemii ja válmmaštallamii lea vejolaš ohcat válmmaštallanruđa. Válmmaštallanruhta lea doarjja, mas lea unna mearkkašupmi ja man sáhtta oazžut almmosvuoigatvuođalaš dahje siviilavuoigatvuođalaš searvvuš dahjege ovtastus dahje fitnodat. Doarjja juolluduvvo fitnodat- dahje boandajoavku -projeavttaid plánemii ja válmmaštallamii. Projeavttat galget leat oktasašbargo- dahje ovddidanprojeavttat. Válmmaštallanruđa mearri lea 5000 € ja máksjuvvo oktii. Doarjaga juolluda guovllu Leader-doaibmi ja dat bohtá biebmovirgedoaimmahaga bokte. Ohcamuš dahkko Hyrrä-vuogádagas.

Lasi válmmaštallanruđa birra biebmovirgedoaimmahaga siidduin:

<https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maaseudun-palvelut-ja-elinkeinojen-kehittaminen/kehittaminen-ja-yhteistyö/valmisteluraha/>

Ovddidan- ja investerendoarjagat

Fitnodaga dahje fitnodagaid gávpedoaimma dahje gávpedoaimma suorggi ovddideapmái lea vejolaš ohcat *ovddidandoarjaga* guovllu Leader-doaibmis. Ovddidandoarjaga mihttomearrin lea addit vejolašvuođa gávpedoaimma lasiheapmái ja dan riikkaidgaskasašvuođa ovddideapmái. Dan stuorámus vejolaš mearri, mii Leadera bokte juolluduvvo, lea 100 000 euro. Ovddidandoarjaga sáhtta geavahit ovdamearkka dihte buktagiid ja bálvalusa ovddideapmái viidasabbot, áššedovdiveahki háhkamii, márkanastima plánemii sihke piloteremii sihke ođđa vuovdinkanálaid ja márkaniid piloteremii. Ovddidandoarjaga doarjjaproseanta lea 50. Leader-doaibmit juolludit doarjaga maid investeremiidda, mat laktásit gávpedoaimma ovddideapmái. *Investerendoarjaga* sáhtta juolludit ovdamearkka dihte buvttadandoaibmasajiid háhkamii dahje huksemii, mášeniid ja rusttegiid háhkamii, ođasmuvvi energiija buvttadeaddji lágádusaid vuodđideapmái dahje viiddideapmái sihke immateriálalaš investeremiidda nugo prográmmaide ded. Investerendoarjaga mearri lea dáhpháhusa mielde 20-40 % ollašuvvan goluin, maid stuorámus vejolaš mearri lea 100 000 euro go ohcá Leadera bokte. EJB-guovddáš juohká investerendoarjaga projeavttaide, main oppalašárvu lea 100 000 - 1,5 milj. euro.

Dárkilut dieđut ovddidan- ja investerendoarjaga birra Biebmovirgedoaimmahaga siiddus

<https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maaseudun-yritytaisyys/maaseudun-yritystuet/yrityksen-investointi-ja-kehittamistuet/>

Sihke <https://maaseutu.fi/>

EU guovlu ja ráhkaduspolitihka foanddat

EU-komišuvnna doarjagat juolluduvvojit fitnodagaid ja servošiid ovddideami várás našunála sihke guovlluviidosas EAKR-prográmma Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 ulbmiliid mielde. Lappi guovllus EAKR-dorjagiid juohká Lappi lihttu, mii čuovvu doarjagiid juolludeamis Lappi-soahpamuša ja dan ulbmiliid ollašuvvama doarju prinsihpa.

Dálá prográmmabaji áigge ruhtaduvvojit projeavttat, mat heivejit guovtti sierra doaibmalinjá vuollái, 1. Innovatiivvalaš Suopma ja 2. Čitnaneutrála Suopma. Guktuin doaibmalinnjain leat iežaset sierraulbmilat, maid projeavttat galget maid doarjut.

Guollebivdoturisma ja turismaguollebivddu ovddideami dáfus ja Deanuleagi dilis doaibmalinnjá 1. Innovatiivvalaš Suopma ja dan sierraulbmil 1.3 Smávva ja gaskastuorra fitnodagaid ovdáneami ja gilvalannávcca buorideapmi, ulbmiliid doarju projeavtta livččii vejolaš hukset. Dát danin, go Deanuleagis leat guhkes árbevierut guollebivdoturismmas, muhto doaibmabirrasa nuppástusaid geažil dasa laktáseaddji bálvalusaid galgá ain ovddidit. Eanemus mearkkašahhti dán nuppástusas ja dasa vuogáiduvvamis lea dat, ahte bálvalusaid galgá hábmet nu, ahte dat buorebut vástidit ođđa ja rievdan áššehasprofiilla ja dan gáibádusaid. Dán bálvalusaid ovddidan- ja nuppástusdárui sáhtá vástidit projeavttain, mas ovddiduvvojit báikkálaš smávva ja gaskastuorra fitnodagaid bálvalusat ja buktat.

Ovddideapmái laktáseaddji projeavttaid ruhtadeamis čuvvojuvvo Flat rate 40 % dahje Flat rate 7 % goasttádusmálle. Goasttádusmáliin projeavtta dohkkehahti golut buhttejuvvojit plánejuvvon proseantta (40/7 %) mielde, goluid ossodaga sáhtá proseantaovttadagain ávkkástallamiin rehkenastit projeavtta plánejuvvon bálkágolui. Vuosttas sajis galgá geavahit Flat rate 40 % - málle, jos projeakta ii sisttisdoala ollu oastobálvalusaid ja mátkegoluid, goas lea buorre geavahit Flat rate 7% goasttádusmálle. Projeavtta stuorámuš vejolaš dorjjadásit leat 80 % ovddidanprojeakta ja 70 % investerenprojeakta.

Dárkilut dieđut EAKR-foandda ja ohcanláhkai projeavttaid ruhtadaneavttuid birra sihke ohcanrávvagat

<https://eura2021.fi/hakuilmoitukset/hakuilmoitus/09c426eb-87ff-4e0d-a98e-ee5508ede1d7/>

Lappi lihttu Lappi-soahpamuš 2022-2025

<https://www.lapinliitto.fi/wp-content/uploads/2022/04/Lappi-sopimus-2022-toimeenpanosuunnitelma.pdf>

EU-komišuvnna vuoiggalaš sirdašumi foanda - JTF

JTF dahjege vuoiggalaš sirdašumi foanda lea ođđa ruhtadanreaidu, man mihttomearrin lea *muddet dálkkádatsirdašumi vahátlaš váikkuhusaid doarjumiin guovlluid ja bargiid, geaidda sirdašupmi čuohtá eanemus, ja ovddideamiin dásedettolaš sosioekonomalaš sirdašumi.*

Suomas prográmmabajis 2021–2027 temán lea Uudistuva ja osaava Suomi. Dorjaga sáhtá juolludit almmosorganisašuvnnaide, mat ovddastit man nu čuovvovaš beliin: smávva ja gaskastuorra fitnodagat, TKI-institušuvnnat, allaskuvllat, gieldat ja gieldaovttastumit, oahppolágádusat, searvvit ja vuodđudusat sihke bargguheami ja olbmot, geain lea várra šaddat bargguheapmin. Ruhtadanvuloš projeavttaid doaimmat sáhttet ovdamearkka dihte leat smávva

ja gaskastuorra fitnodagaid investeremat, maiguin oččoduvvo áigái buvttadeami ođasmuvvan, ođasmahttin, moderniseren dahje mánggabealagin dahkan, ođđa fitnodagaid vuodđudeapmi barggolašvuođa lasiheami várás sihke dálá bargofámu ámmátdáiddu nannen ja ođasmahttin. Doarjjaruhtadeami ossodat sáhtta leat eanemustá 80 % projeavtta oppalašgoluin. JTF-ruhtadeami sáhtta ohcat maid fitnodaga investeremiidda, maiguin dorjojuvvo ruhtadanprográmmas meroštallon ulbmiliid ollašuvvan. Investerenprojeavttain doarjjaruhtadeami ossodat sáhtta leat eanemustá 70 % projeavtta oppalašgoluin. Lappi guovllus JTF-doarjagiid juolluda ja juohká Lappi lihttu, mii gáibida projeavttaid doarjut guovlluviidosas eanangoddeprográmma dahjege Lappi-soahpamuša sihke dan ulbmiliid ollašuvvama.

JTF-ruhtadeami áššedovdin (Lappi) EJB-guovddášis doaibmá:

Ruhtadanáššedovdi Tanja Raappana +358 295 037 065 tanja.raappana@ely-keskus.fi

Lassedieđut JTF-ruhtadeamis ja dan vejolašvuodain

<https://eura2021.fi/hakuilmoitukset/hakuilmoitus/bbbab3fc-b9a4-4718-bf4b-8616de0e265a/>

<https://www.eurahoitusneuvonta.fi/ohjelmat/jtf>

Turismma ja dasa laktáseaddji bálvalusaid sihke fitnodatdoaimma ovddideapmái sáhtta almmolaš doarjagiid lassin, iešguđege fitnodaga mielde, atnit ávkin maid iešguđetlágan joavkoruhtadanbargoreaidduid, mat leat fállun. Daid vejolašvuodaiguin ávkkástallama galgá álggahit váldimiin oktavuođa ruhtadan- ja báhkosuorggi ámmátolbmuide, geat dovdet ášši.

Diehtodáidu ja dan ovddideapmi

Go hábmegoahtá juo leahkki guollebivdočanolaš turismma bálvalusinfra vástidit buorebut ođasmahttinvaloš áššehasgotti ja -profiilla gáibádusaid, de maiddái dárbblaš diehtodáidu rievdá. Ođđa diehtodáiddu dárbbu ja kvalitehta árvvoštallama galgá álggahit synkronalažžan ovttas vejolaš bálvalusovddidanprojeavttain. Diehtodáiddu galgá váldit vuhtii sierradárbbu guovllu kultuvrra ja luonddu dovdamušii sihke rievdan guollebivdomáhttui. Projeakta, mii laktása máhtolašvuođa lasiheapmái ja ovddideapmái, lea njuolga čanolaš, muhto sierraruhtaduvvon guollebivdoturismma ealáskahttimii ja viidásabbot ovddideapmái laktáseaddji projeavttain. Lea buorre ovdánahttit čielggadusa áigge ovdan bohtán ja gieldda ovddidan “Teno Guide” -skuvlema álggaheami.

Čoahkkáigeassu ja jurddabohtosat

Deanuleagi ja Ohcejoga gieldda guovllu veahkadagas lea nana ja oktilis figgamuš buggeluosain ávkkástallama ektui, nappo veahkadat doarju ávkkástallama. Čielggadusa mielde lea nanosmuvvan ipmárdus das, ahte buggeluosain ávkkástallan čázis ealli luondduriggodahkan addá vejolašvuođa ekonomalaš ávkki oččodeapmái sihke guovllu ealáhusdoaimma ealáskahttimii.

Buggeluosain ávkkástallan oassin guovllu turismabálvalusaid lea ožžon eanemus doarjaga ja das leat realisttalaš vejolašvuodát. Buggeluosain ávkkástallan turismmas gáibida dan, ahte bivdu šaddá vejolažžan rádjejohkaráđđádallamiid mielde. Dat gáibida maiddái ođđa bivdovugiide oahpásmuvvama sihke dieđu ja máhtu ovddideami, ođđa guollebivdoturisma- ja turismaguollebivdobuktagiid ovddideami, ođđa márkaniid kártema, guollemáddodagaid dili čuovvuma ovtas LUKEin ja NINAIN sihke luossaparasihta (Gyrodactylus salaris) leavvama ovddalgihtii eastadeami. Buggeluosa mielddis buktin vejolaččat guovllu liigešaddama dagaheaddji ja ekosystema nuppástuhtti birasváikkuhusaid minimerema lea vejolaš ruhtadit doarjagiiguin sihke buvttan hábmemiin oassin turismabálvalusaid.

Čielggadusas ovdanbukton doaimmaid lea buorre álggahit nu jođánit go vejolaš, vai Deanuleagi eallinvuoimmi sáhtá bisuhit ja ovddidit.

LAPIN LIITTO

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020